UWM Olsztyn Acta Neophilologica, XXI (2), 2019
ISSN 1509-1619

DOI: 10.31648/an.4742

Michał Sobczak
ORCID: 0000-0002-9106-5074
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Polska
Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland

Emilia Pankanin
ORCID: 0000-0002-0718-5138
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Polska
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

BŁĘDY TŁUMACZENIOWE I REDAKCYJNE W WYTYCZNYCH SZKOLENIOWYCH DLA SĘDZIÓW KOSZYKARSKICH W KONFRONTACJI ANGIELSKO-POLSKIEJ

TRANSLATION AND EDITORIAL ERRORS IN THE POLISH-LANGUAGE VERSION OF THE OFFICIAL GUIDELINES FOR BASKETBALL REFEREES

Keywords: basketball, language for special purposes, special language, translation studies

Abstract: This paper examines the Polish translation of the Official Guidelines for Basketball Referees approved by the International Basketball Association (FIBA). It addresses the notion of specialist languages and indicates that the official guidelines for basketball referees possess some characteristics of a specialized text. Referring to translation competence, the article suggests that a non-professional translation of the guidelines can lead to their misinterpretation and, as a result, can influence the course of a game. The article concludes with implications for further theoretical and empirical research on the translation in question.

Przedmiotem badań, których wyniki zaprezentujemy w niniejszym artykule, są wybrane błędy przekładowe i redakcyjne w polskiej oraz angielskiej wersji zapisów wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich, opublikowanych przez Międzynarodową Federację Koszykówki (FIBA) w 2018 roku.

Część analityczną artykułu, zawierającą omówienie znalezionych usterek, poprzedza tło teoretyczne odnoszące się do historii i znaczenia koszykówki jako dyscypliny sportowej, jak również do kompetencji tłumaczy tekstów specjalistycznych (w tym do nieprawidłowych praktyk doboru zespołów przekładowych) oraz statusu lingwistycznego zasad gier sportowych. Wybór przedmiotu badań nie jest przypadkowy, bowiem przekład przepisów gry, w tym w koszykówkę, wydaje się tematem ciekawym i perspektywicznym ze względu na międzynarodowy charakter dyscyplin olimpijskich, do których zalicza się piłka koszykowa [Grasso 2011, vii] oraz rosnące znaczenie sportu jako fenomenu nie tylko społecznego, lecz także politycznego i ekonomicznego[1].

Rozgrywki koszykarskie odbywają się zarówno na poziomie profesjonalnym, jak i amatorskim, a zrzeszeniem regulującym obecnie zasady gry w koszykówkę jest założona w 1932 roku w Genewie Fédération Internationale de Basketball (FIBA) [Grasso 2011, xv]. Organ ten ma charakter międzynarodowy i zrzesza 213 federacji z całego świata. Do głównych zadań stowarzyszenia, poza ustalaniem oraz regulowaniem zasad gry, należy także organizacja międzynarodowych rozgrywek, w tym Mistrzostw Świata (FIBA Basketball World Cup) [FIBA, online].

Przekład obowiązujących od 1 października 2018 roku wytycznych dla sędziów do przepisów gry w koszykówkę na język polski został opracowany przez Polski Związek Koszykówki na podstawie tekstu zatwierdzonego przez Międzynarodową Federację Koszykówki FIBA z 16 czerwca 2018 roku [*Oficjalne przepisy gry w koszykówkę* 2018, online]. W dokumencie nie ma informacji o tym, kto wykonał przekład, natomiast w pełnej wersji przepisów podano, że w skład zespołu tłumaczeniowego, pod przewodnictwem Janusza Calika, weszli Marek Ćmikiewicz oraz Tomasz Tybor. Są to czynni sędziowie koszykarscy, także z doświadczeniem międzynarodowym, jednak w zespole brakuje osób mających wykształcenie lingwistyczne. Oficjalne przepisy gry w koszykówkę z 2018 roku obejmują 50 artykułów, lecz warto wspomnieć, że pierwotnie, w XIX wieku, jej zasady ograniczały się do zaledwie 13 przepisów (ang. *13 Rules of Basketball*). Ich autorem był James Naismith, który zauważył potrzebę utworzenia gry zespołowej o relatywnie prostych zasadach, angażujących dużą liczbę graczy [Rains, Carpenter 2009, 42-45]. Ta ewolucja przepisów gry w koszykówkę pokazuje, jak wiele w tej dyscyplinie się zmieniło. Najistotniejszą modyfikacją, którą w ostatnich latach wprowadzono w rozgrywkach koszykarskich, stanowi sposób rozgrywania spotkań (zastąpienie dwóch 20-minutowych

[1] W tym miejscu warto wspomnieć o licznych akcjach społecznych i charytatywnych organizowanych wokół wydarzeń sportowych, w tym koszykarskich, jak np. zbiórki na rzecz potrzebujących, licytacje, propagowanie wartości i zasad *fair play*. W ostatnich latach można ponadto zaobserwować tendencje rozwoju ekonomicznego sportu, co w piłce koszykowej znajduje swoje odzwierciedlenie poprzez angażowanie się coraz większej liczby sponsorów, finansowanie rozgrywek przez telewizję, wzrost liczby bezpośrednich transmisji ze spotkań klubowych i reprezentacyjnych itp.

połów przez cztery 10-minutowe kwarty), co z jednej strony wpłynęło na atrakcyjność meczów, z drugiej zaś mogło mieć swoje źródło w komercjalizacji sportu (dzięki temu wzrosła liczba przerw reklamowych). Zreformowano także zapis o tzw. sytuacji piłki spornej, która wcześniej skutkowała podrzuceniem piłki przez sędziego – ten przepis obowiązuje dziś jako naprzemienne posiadanie piłki. W kontekście sędziowania spotkań ważną zmianą było wprowadzenie trzeciego sędziego boiskowego, jak również możliwości wideoweryfikacji wybranych sytuacji meczowych (system powtórek wideo). Wprowadzane reformy przepisów gry w koszykówkę wskazują na istotną rolę właściwych zapisów i ich tłumaczeń na języki docelowe w celu zagwarantowania prawidłowego przebiegu rywalizacji sportowej.

Wraz z rozwojem piłki koszykowej nie tylko jej zasady, lecz także leksykon tej dyscypliny sportowej ulegał rozszerzeniu. Sukcesywnie opracowywano nowe techniki gry i zagrań, czego konsekwencją było utworzenie wielu nowych terminów [Kozłowski 1993, 13]. Interesującymi przykładami takich wyrażeń są: *hatchetman* (*topornik*), wprowadzony do gwary koszykarskiej przez dawnego trenera koszykówki Ala McGuiere'a [Kozłowski 1993, 8] oraz slangowe wyrażenie *shot finds the player*, używane w sytuacji, gdy graczowi *trafi się okazja rzutowa* [Kozłowski 1993, 314].

Już pobieżna kwerenda baz bibliotecznych pozwala stwierdzić, że język sportu jest tematem popularnym nie tylko wśród jego entuzjastów i kibiców, lecz także badaczy kultury i języka. Osiągnięcia tych ostatnich to prace socjolingwistyczne, leksykograficzne oraz medioznawcze [por. np. Grimmer 2009; Szujecki 2018; Lee 2018]. Według Rainera Wehlena, autora publikacji poświęconej niemieckiemu językowi sportu z lat 70., pomimo rosnącego zainteresowania językiem sportu w tamtym okresie [Burkhard, Schlobinski 2009, 10], powstawało niewiele prac językoznawczych koncentrujących się wokół tej tematyki:

> Bei dem allgemeinen Interesse, das heute dem Sport entgegengebracht wird, und bei seiner ständig wachsenden Bedeutung im öffentlichen Leben überrascht es, daß seiner Sprache bisher nicht größere Aufmerksamkeit geschenkt worden ist. Insbesondere ist hinsichtlich der lexikographischen Erfassung der Fachsprache des Sports noch viel zu tun [Wehlen 1976,7].

> W obliczu rosnącego zainteresowania sportem, także w sferze publicznej, zaskakujące jest, że tak mało uwagi poświęcono dotychczas jego językowi. Analizie leksykograficznej należałoby poddać w szczególności jeszcze nie w pełni zbadany, (niemiecki) specjalistyczny język sportu (tłum. M.S.).

Postulat badacza był i jest realizowany na wielu płaszczyznach. I tak np. liczne studia nad niemieckim językiem sportu podejmowano po Mistrzostwach Świata w Piłce Nożnej zorganizowanych w 2006 roku, których gospodarzem była Republika Federalna Niemiec [Burkhard, Schlobinski 2009, 10].

Dwa lata później, z inicjatywy Europejskiej Federacji Piłkarskiej (UEFA), nakładem wydawnictwa Langenscheidt ukazał się trzyjęzyczny (niemiecko-angielsko-francuski) leksykon terminów piłkarskich (*Praxiswörterbuch Fußball: Englisch-Deutsch-Französisch*). Czterojęzyczną pracę opublikował natomiast w 2014 roku Janusz Taborek (*Das Wörterbuch der Fußballsprache: Polnisch--Russisch-Englisch-Deutsch)*. Interesujący przykład słownika języka piłkarskiego stanowi także dostępny online „Kicktionary", redagowany przez Thomasa Schmidta z Instytutu Języka Niemieckiego w Darmstadt. Zawiera on około dwóch tysięcy haseł wraz z kontekstualnymi przykładami użycia zebranych jednostek (*www.kicktionary.de*). W 2012 roku, równolegle z organizowanymi w Polsce i na Ukrainie Mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej, została wydana publikacja na temat niemieckiego języka piłkarskiego z uwzględnieniem m.in. jego genezy i powiązania z językiem ogólnym (*Sprache und Fußball im Blickpunkt linguistischer Forschung*).

Mimo widocznego zainteresowania lingwistów językiem sportu w naszej ocenie również w dalszym ciągu brakuje studiów dotyczących zagadnień przekładowych (teoretycznych i praktycznych) związanych z tą dziedziną języka. Z tego powodu chcielibyśmy zwrócić uwagę na wybrane błędy, przede wszystkim tłumaczeniowe, odnalezione przez nas w wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich (w konfrontacji angielsko-polskiej), proponując alternatywny przekład wybranych zapisów.

Na podstawie wstępnej analizy wspomnianych wytycznych można mianowicie założyć, że problem niewystarczającej kompetencji tłumaczeniowej zespołów translatorskich dotyczy nie tylko opisywanych już tłumaczeń przepisów gry w piłkę nożną [por. Sobczak 2017], ręczną [por. Sobczak 2015], lecz także wytycznych instrukcji dla sędziów koszykarskich. Przypomnijmy, że jako kompetencję tłumaczeniową należałoby rozumieć, powołując się na ustalenia Krzysztofa Hejwowskiego [2004, 153]: „zespół predyspozycji, cech, umiejętności oraz ogromnej wiedzy o świecie w ogóle, a o kulturach związanych z danym językami w szczególności", na które składają się następujące elementy: znajomość języka wyjściowego i docelowego, umiejętność dopasowania do siebie różnych struktur na podstawie ich względnego podobieństwa, znajomość kultury krajów, w których mówi się językiem wyjściowym i docelowym, wiedza ogólna i specjalistyczna, sprawności komunikacyjne, wnikliwość w dążeniu do sensu, znajomość teorii tłumaczenia, predyspozycje i cechy charakteru [Hejwowski 2004, 153].

Z perspektywy przekładu wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich szczególnie istotna wydaje się znajomość struktur języka polskiego i angielskiego, teorii tłumaczenia[2] oraz wiedza specjalistyczna z zakresu piłki koszykowej. Podobnie jak omawiane w poprzednich pracach przepisy

[2] Ten aspekt jest, naszym zdaniem, ważny w wypadku poszukiwania właściwych rozwiązań translacyjnych, np. w zakresie przekładu skrótowców oraz nazw własnych.

gry w piłkę nożną, wytyczne szkoleniowe dla sędziów koszykarskich można, w naszej ocenie, zaliczyć do tekstów specjalistycznych. Język specjalistyczny stanowi bowiem system, zbiór terminologii, którym posługują się głównie osoby wyspecjalizowane w danej dziedzinie. Cytując za Jerzym Lukszynem [2002, 48], język specjalistyczny jest „narzędziem pracy zawodowej, kształcenia zawodowego i wskaźnikiem rozwoju cywilizacyjnego".

W artykule *Krótka charakterystyka języków specjalistycznych* Agnieszka Sawicka [2009, 196-197], podsumowując dotychczasowe badania polskich lingwistów, takich jak Franciszek Grucza, Sambor Grucza i Jerzy Pieńkoś, wymienia następujące cechy języków specjalistycznych, które można odnieść do analizowanego przez nas przekładu wytycznych szkoleniowych: zwięzłość oraz precyzja[3], depersonalizacja autora wypowiedzi[4], substantywizacja[5], rozbudowana warstwa leksykalna (pokrywająca się ze słownictwem języka ogólnego, lecz mająca często inne znaczenie[6]), monoreferencyjność (określanie ścisłych związków między pojęciem a jego nazwą przyczyniające się do kontrolowania zjawiska polisemii i homonimii oraz usuwania synonimów, co z kolei prowadzi do tworzenia się systemu pojęć[7]), tendencję do używania skrótów[8] oraz obecność zapożyczeń z łaciny i języków nowożytnych[9]. Uszeregowanie tematyczne wytycznych szkoleniowych, jednozdaniowość oraz oznaczenie skrótami „art." (artykuł) wskazuje na „quasi-prawny" charakter tekstu przepisów gry w koszykówkę[10].

Tłumaczenie tekstów specjalistycznych jest zadaniem niełatwym, wymagającym od tłumacza zarówno znajomości specjalistycznej terminologii, jak i struktury tekstów specjalistycznych. Eugene Nida, wybitny teoretyk przekładu XX wieku, wyróżnił trzy istotne elementy niezbędne w procesie tłumaczenia [1964, 241-243], tj. opanowanie języka wyjściowego i języka odbiorcy przez tłumacza, rozumiane jako znajomość struktur gramatycznych, leksyki (z uwzględnieniem kultury i historii języka wyjściowego i docelowego oraz doboru odpowiedniego stylu tekstu), uważna analiza tekstu wyjściowego z uwzględnieniem jego cech leksykalno-gramatycznych oraz jego osadzenia w szerszym kontekście, a także dobór odpowiednich ekwiwalentów. Założenia

[3] Por. np. „Dla poziomu 1 (zalecane także dla poziomów 2 i 3), każdy wyświetlacz zegara czasu akcji ma mieć trzy (3) lub cztery (4) powierzchnie wyświetlające, lub mogą to być dwa (2) dwustronne wyświetlacze".

[4] Por. np. „Kiedykolwiek żywa piłka zatrzymuje się pomiędzy obręczą a tablicą, z wyjątkiem sytuacji pomiędzy rzutami wolnymi lub po rzucie wolnym będącym częścią kary z posiadaniem piłki, następuje sytuacja rzutu sędziowskiego skutkująca naprzemiennym posiadaniem piłki".

[5] Por. np. „Skrócenie czasu na rozegranie akcji dla drużyny".

[6] Por. np. „Kozłowanie jest przemieszczaniem żywej piłki przez zawodnika posiadającego ją, poprzez rzucenie lub odbijanie jej o podłogę, lub toczenie jej po podłodze".

[7] Por. np. „Faul obustronny, to sytuacja, kiedy dwaj (2) zawodnicy przeciwnych drużyn popełniają przeciwko sobie faule osobiste mniej więcej w tym samym czasie".

[8] Por. np. skrótowiec *IRS*.

[9] Por. np. terminy *akcesoria*, *faul*, *walkower*.

[10] Zob. takie określenie statusu zasad gier sportowych zaproponowano w Sobczak [2016].

te potwierdza Dorota Karczewska, autorka publikacji *O błędach w tłumaczeniu* [2001, 129], wymieniając brak dostatecznej wiedzy ogólnej i fachowej jako jedną z najbardziej powszechnych przyczyn powstawania błędów translacyjnych. Ponadto badaczka wyróżnia w tym kontekście niedostateczną znajomość języka oryginału i przekładu, nienależycie wyrobiony mechanizm indywidualnych poszukiwań terminologicznych oraz niedostateczne uświadomienie technik przekładu i nieumiejętne korzystanie z nich.

Za błędy translacyjne, według Doroty Karczewskiej [2001, 129-135], uważa „wszelkie zmiany w warstwie semantycznej, pragmatycznej i (lub) stylistycznej w tekście tłumaczenia w stosunku do oryginału, które wypaczają jego sens oraz intencje nadawcy komunikatu wyjściowego". Badaczka wyróżnia dwie grupy błędów przekładowych: błędy w planie wyrażania oraz w planie treści. Do pierwszej grupy Karczewska zalicza zarówno błędy leksykalne (np. błędy terminologiczne, błędy w nazwiskach i imionach obcych, pseudoekwiwalenty), jak i błędy w płaszczyźnie linearnej (tj. wypaczenie sensu fragmentu tekstu, usterki stylistyczne, składniowe). Błędy w planie treści polegają natomiast na niewyrażeniu w języku docelowym treści oryginału lub tłumaczeniu informacji zbędnych i oczywistych dla danego odbiorcy [Karczewska 2001, 129-135]. Konsekwencją błędów przekładowych jest brak ekwiwalencji między tekstem oryginału a jego tłumaczeniem. Zadanie tłumacza obejmuje więc zrekonstruowanie „jak największej części bazy kognitywnej nadawcy tekstu, postawienie się w roli pierwotnych odbiorców tego tekstu, ocena ich zakresu rozumienia tekstu oraz próba oszacowania miejsca analizowanego tekstu na mapie znanych mu tekstów w języku wyjściowym" [Hejwowski 2004, 55]. Tłumaczenie tekstu polega natomiast na dekodowaniu, a następnie rekodowaniu informacji zawartej w tekście źródłowym i przeniesieniu jej w ekwiwalentną informację w tekście docelowym [Jakobson 1959, 233]: „(…) the translator recodes and transmits a message received from another source. Thus translation involves two equivalent messages in two different codes". Realizacja tych założeń powinna stanowić główny cel prac nad każdym przekładem.

W dalszej części artykułu sprawdzimy, jak niełatwe zadanie tłumaczenia tekstu specjalistycznego z dziedziny sportu wykonał zespół przekładowy złożony jedynie z osób profesjonalnie zajmujących się arbitrażem koszykarskim. Poniżej zaprezentujemy i omówimy kilka przykładów błędnego tłumaczenia lub nieprecyzyjnego sformułowania zapisów w polskim przekładzie wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich. Podamy także jeden przykład niewłaściwej redakcji tekstu angielskiego, który w procesie tłumaczenia został skorygowany przez zespół translatorski. Za każdym razem zachowujemy pisownię oryginalną.

Przykład 1

Tekst angielski: Any accessories* on the team must be of the same, one solid colour**.

* = Arm, leg compression sleeves, headgear, wrist/arm bands.
** = All accessories* of the team with same one solid colour.

Tekst polski: Jakiekolwiek akcesoria* używane przez jedną drużynę muszą być w tym samym, jednolitym kolorze.
* = rękawy kompresyjne, nogawki kompresyjne, nakrycia głowy, opaski na nadgarstek/ramię.

Komentarz: W tekście polskim zastosowano uproszczenie polegające na usunięciu drugiego z przypisów zawartych w części angielskiej, odnoszącego się do określenia *one solid colour*. Jest to, w naszej ocenie, zabieg właściwy, ponieważ, interpretując polską wersję przepisów, nie ma wątpliwości, że chodzi o wszystkie akcesoria używane przez zawodników danej drużyny. Tekst angielski nie jest natomiast w pełni jednoznaczny, ponieważ w zapisie głównym użyto przyimka *on*, w przypisie zaś *of*, przez co nie do końca wiadomo, czy zapis dotyczy konkretnego wyposażenia (np. rękawów kompresyjnych), czy odnosi się do wszystkich dodatkowych elementów ubioru graczy. Wątpliwości budzi także pominięcie przez zespół tłumaczeniowy terminu s*olid color*[11] ('printing industry term for a color printed without shadows and halftones') (*businessdictionary.com*). Z angielskiej wersji tekstu wynika, że wszystkie akcesoria używane przez jedną drużynę muszą być w jednym (np. tylko czerwonym itd.) i jednolitym (gładkim, tj. pozbawionym wzorów) kolorze. Innymi słowy, według treści tekstu angielskiego każde akcesorium używane przez daną drużynę powinno wyglądać jednakowo.

Przykład 2
Tekst angielski: When the game clock shows 2:00 minutes or less in the fourth period and in each extra period, on a throw-in the defensive player shall not move any part of his body over the boundary line to interfere with the throw-in. The official shall use a preventative signal as a warning while administering the throw-in. A violation after the warning shall lead to a technical foul.

Tekst polski: Podczas wprowadzania piłki – kiedy w czwartej (4) kwarcie meczu oraz każdej dogrywce zegar czasu gry wskazuje dwie minuty (2:00) lub mniej – zawodnik obrony nie może wystawiać jakiejkolwiek części ciała ponad linią ograniczającą boisko, aby zakłócić wrzut piłki. Sędzia prewencyjnie użyje sygnału stanowiącego ostrzeżenie podczas wprowadzania piłki. Naruszenie popełnione po tym ostrzeżeniu prowadzi do orzeczenia faula technicznego wobec winnego gracza.

[11] W tekście wytycznych pojawia się brytyjski zapis tego wyrazu (*colour*), w tym miejscu natomiast stosujemy pisownię na podstawie (amerykańskiego) źródła, z którego korzystamy, ustalając definicję omawianego terminu.

Komentarz: W polskiej wersji przepisów wątpliwości budzi fragment *wystawiać jakiejkolwiek części ciała ponad linią* (…). Po pierwsze, trzeba zauważyć, że połączenie czasownika *wystawiać* z przyimkiem *ponad* użytym w narzędniku, nie jest poprawne zarówno pod względem leksykalnym, jak i gramatycznym. Analizowany zapis odnosi się do części przepisów, w której opisywane jest nieuprawnione przekraczanie linii ograniczających boisko. Tak więc w tłumaczeniu powinien się znaleźć przyimek *poza* (w bierniku), który nie budziłby wątpliwości interpretacyjnych i oddałby semantykę użytego w tym znaczeniu angielskiego przyimka *over*.

Powołując się na kategoryzację błędów tłumaczeniowych zaproponowanych przez Dorotę Karczewską [2001, 129-135], niewłaściwie oddane znaczenie przyimka *over* w przytoczonym przykładzie można sklasyfikować jako błąd w płaszczyźnie linearnej tekstu, tj. błędne dobranie odpowiednika słowa *over*, czego konsekwencją była zmiana sensu tłumaczonego zapisu. Analogiczny przykład do analizowanego zapisu może stanowić ilustracja użycia podawana przez internetowy słownik Macmillan: *Sandra's brother lives just over the road from our house* [Macmillan Dictionary, online]. Przytoczone zdanie można przełożyć na język polski w następujący sposób: *brat Sandry mieszka po drugiej stronie ulicy, naprzeciwko naszego domu*. Przyimek *over* należałoby zatem rozumieć według słownika Macmillan jako „on the opposite side of an area, line, road, river etc." [Macmillan Dictionary, online]. W polskiej wersji językowej wytycznych szkoleniowych zaproponowano natomiast przekład przyimka *over* zbliżony do znaczenia: 'on someone or something covering them', podobnie jak w poświadczeniu słownikowym: *She put her hands over the ears* [Macmillan Dictionary, online] (*zakryła uszy dłońmi*)[12]. Warto ponadto przytoczyć znaczenie przyimka *over* zarejestrowane w amerykańskim słowniku Merriam-Webster, w którym znajdziemy bezpośrednie odniesienie do kontekstu sportowego: 'across a barrier or intervening space', dodatkowo z uściśleniem: „especially: across the goal line in football" [Merriam-Webster, online].

Przykład 3

Tekst angielski: A double foul is a situation in which 2 opponents commit personal fouls against each other at approximately the same time.

To consider 2 fouls as a double foul, the following conditions shall be required:
– Both fouls are player's fouls.
– Both fouls involve physical contact.

[12] Być może stało się tak wskutek niezagłębienia się zespołu tłumaczeniowego w semantykę tego przyimka i przyjęcie „pierwszego ekwiwalentu słownikowego" tego wyrazu, tj. 'ponad'. Krzysztof Hejwowski nazywa takie zjawisko „mitem słownika", czyli „przekonaniem niektórych naiwnych użytkowników o tym, że słowniki podają nam ekwiwalenty tłumaczeniowe danych jednostek leksykalnych języka wyjściowego". Autor wyjaśnia jednocześnie, że propozycje tłumaczenia danych jednostek w słownikach dwujęzycznych mają charakter statystyczny [Hejwowski 2004, 29-30].

– Both fouls are between 2 opponents fouling each other.
– Both fouls have the same penalty.

Tekst polski: Faul obustronny to sytuacja, kiedy dwaj (2) zawodnicy przeciwnych drużyn popełniają przeciwko sobie faule osobiste mniej więcej w tym samym czasie. Aby uznać dwa (2) faule jako faul obustronny:
– Oba faule są faulami zawodników.
– Oba faule są związane z kontaktem fizycznym.
– Dwaj (2) zawodnicy przeciwnych drużyn popełniają te faule przeciwko sobie.
– Kary za oba faule są jednakowe.

Komentarz: Autorzy polskiej wersji przepisów opuścili w tekście angielskim fragment *the following conditions shall be required*, co spowodowało, że polski odpowiednik tego zdania w połączeniu z następującymi po nim podpunktami jest nielogiczny. Uwagę trzeba jednak również zwrócić na to, że zarówno tekst angielski, jak i jego przekład na język polski zawierają zbędne powtórzenia. Zauważmy mianowicie, że już w definicji pojęcia *faul obustronny* wskazane są podstawowe warunki, jakie muszą zaistnieć, by sędzia mógł takie przewinienie orzec. Warunki te zawierają się w semantyce słów/sformułowań: *opponents* (*zawodnicy przeciwnych drużyn*), *against each other* (*przeciwko sobie*), *personal fouls* (*faule osobiste*). Tak więc powtarzanie tych warunków w podpunktach, przede wszystkim w pierwszym i trzecim, które, jak sądzimy, miały na celu uszczegółowienie, doprecyzowanie powyższego zapisu, jest całkowicie nieuzasadnione. Ewentualne uzupełnienie mógłby stanowić poprawnie doprecyzowany warunek czwarty (jednakowa kara za oba przewinienia); zespół tłumaczeniowy powinien określić, czy ową karą jest/są np. posiadanie piłki lub rzuty wolne (np. w wypadku przekroczenia przez jedną z drużyn liczby czterech przewinień w danej kwarcie), czy też chodzi o karę nakładaną na konkretnego zawodnika, bez uwzględnienia sankcji zespołowej. Tak więc w tym wypadku zespół tłumaczeniowy powinien naprawić niedoskonałość tekstu wyjściowego, tak jak uczynił to w pierwszym z analizowanych przez nasz przykładów[13]. Ponadto warto również odnieść się do określenia *at approximately the same time* (*w mniej więcej tym samym czasie*). W naszej ocenie zasadne (i wartościowe) byłoby dookreślenie, co się pod tak sformułowanym zapisem kryje, gdyż jest on nieostry i może prowadzić do nadinterpretacji i nieścisłości. Jest to wprawdzie uwaga o charakterze ogólnym, dotycząca sposobu sformułowania tekstu wytycznych, nie zaś bezpośrednio związana z przekładem, niemniej jednak zespół tłumaczeniowo-redakcyjny, w skład którego weszli specjaliści z zakresu sędziowania piłki koszykowej, powinien w naszej ocenie dostrzec ten problem i spróbować rozstrzygnąć go, np. czyniąc dodatkową uwagę/komentarz

[13] Krzysztof Hejwowski podkreśla, że tłumacz tekstów mających charakter informacyjny powinien poprawić ewentualne błędy zawarte w tekście wyjściowym. Korekty te mogą zarówno dotyczyć stylu, jak i mieć charakter merytoryczny oraz logiczny [Hejwowski 2004, 146].

w przypisie. Trzeba także zwrócić uwagę na błąd gramatyczny, który pojawił się w tekście docelowym, tj. na połączenie czasownika *uznać* z przyimkiem *jako* (powinno być: *uznać za*). Uchybienie to powstało najprawdopodobniej pod wpływem tekstu angielskiego. Tam pojawia się słowo *as*, którego najczęstszymi ekwiwalentami są polskie przyimki *jak*/*jako*.

Przykład 4

Tekst angielski: To add 3 more cases for the Instant Replay System (IRS) reviewable game situations.

Tekst polski: Dodano trzy (3) sytuacje, w których sędziowie mogą korzystać z systemu IRS.

Komentarz: W naszej opinii błąd w przekładzie powyższego zapisu na język polski polega na tym, że nie wyjaśniono, co kryje się pod skrótowcem *IRS*[14]. Prawdopodobnie dla osób profesjonalnie zajmujących się koszykówką jest on oczywisty, jednak trzeba pamiętać, że przepisy gry adresowane są do szerszego grona odbiorców. Tak więc należało rozszerzyć tekst o pełną wersję skrótowca (według nas przydałoby się również tłumaczenie formy rozwiniętej na język polski, np. *system powtórek wideo*). Trzeba również zwrócić uwagę, że w wersji angielskiej nie określono, kto może korzystać z systemu IRS, podczas gdy w tekście polskim autorzy przypisali tę czynność jedynie sędziom. Wydaje się to niewłaściwe, ponieważ w czasie meczu koszykówki mogą się zdarzyć sytuacje, gdy z systemu weryfikacji wideo będzie również korzystał komisarz zawodów, który formalnie nie jest arbitrem.

Przykład 5

Tekst angielski: If the foul is a disqualification of an assistant coach, substitute, excluded player or an accompanying delegation member, including for leaving the team bench area in a fighting situation, and this foul is charged to the coach as a technical foul: 2 free throws.

Tekst polski: Jeżeli została orzeczona dyskwalifikacja asystenta trenera, zmiennika, zawodnika wykluczonego lub towarzyszącego drużynie członka delegacji, w tym również za opuszczenie strefy ławki drużyny w sytuacji bójki, zapisuje się faul techniczny trenera i przyznaje drużynie przeciwnej dwa (2) rzuty wolne.

Komentarz: W pierwszym zdaniu wersji polskojęzycznej błędnie użyto rzeczownika *dyskwalifikacja* jako odpowiednika angielskiego sformułowania *if the foul is a disqualification*. Właściwym ekwiwalentem byłoby w tym miejscu *przewinienie dyskwalifikujące*, ponieważ dyskwalifikacja w koszykówce i – generalnie w sportach drużynowych – odnosi się do sytuacji, gdy zawodnik

[14] Trzeba wyjaśnić, że jest to pierwsze użycie tego skrótowca w tekście wytycznych.

otrzymuje tego rodzaju karę od organizacji zarządzającej rozgrywkami[15]. Ponadto wątpliwości budzi przekład angielskiego rzeczownika *substitute*. Autorzy tłumaczenia posłużyli się wyrazem *zmiennik*, który nie jest w przytoczonym kontekście jednoznaczny. Jak podaje SJP PWN, zmiennik to 'mężczyzna, który pełni jakąś funkcję lub pracuje na zmianę z kimś innym' [SJP PWN, online]. W słowniku Lexico (Oxford) znajdziemy zaś następujące definicje wyrazu *substitute*: 'A person or thing acting or serving in place of another' oraz (w kontekście gier sportowych): 'A sports player nominated as eligible to replace another after a match has begun' [LEXICO, online], tj. zawodnika spełniającego określone warunki do zastąpienia innego gracza już po rozpoczęciu meczu.

W świetle powyższego zmiennik może być zatem zarówno zawodnikiem przebywającym w danym momencie na boisku, który wcześniej zmienił gracza z podstawowego składu, jak i gracz zasiadający na ławce rezerwowych (nawet taki, który jeszcze w danym meczu żadnego innego zawodnika nie zmienił). W analizowanym zapisie, co wynika z wersji angielskiej przepisów, jest mowa o koszykarzu spoza pola gry, więc adekwatnym przekładem byłby *zawodnik rezerwowy*.

Z przeprowadzonej analizy pięciu przykładów zapisów zawartych w angielskiej i polskiej wersji wytycznych szkoleniowych dla sędziów koszykarskich można wyciągnąć wniosek, że w zgromadzonym materiale najbardziej zauważalne są błędy na płaszczyźnie linearnej, mające swoją genezę w błędnej interpretacji pojęcia wyjściowego (por. np. omawiane odpowiedniki *zmiennik*, *dyskwalifikacja*). Mniejszą grupę błędów stanowią usterki związane z nieznajomością teorii tłumaczenia (por. np. przeniesienie do tekstu docelowego mało rozpowszechnionego skrótowca *IRS*). Trzeba także odnotować, że w tekście polskim występują nieliczne usterki gramatyczne (por. *wystawiać część ciała ponad* + narzędnik). Pozytywnym przykładem zabiegu translatorskiego jest z kolei pierwszy z zaprezentowanych zapisów, w którym polski zespół poprawił nieprecyzyjne sformułowanie angielskie. Zdarzyła się jednak także sytuacja, gdy zabieg ten nie został wykonany i do tekstu polskiego błędnie przeniesiono niewłaściwie zredagowany zapis angielski (por. np. definicję i kryteria faulu obustronnego).

Badane wytyczne są tekstem specjalistycznym, wymagającym fachowego tłumaczenia, uwzględniającego wiedzę lingwistyczną i specjalistyczną z zakresu sportu. Dokonana analiza stanowi kolejny dowód na to, że w proces tłumaczenia przepisów gier sportowych włączani są jedynie czynni sędziowie, mający wiedzę i doświadczenie z zakresu piłki koszykowej, jednak niewyposażeni w te elementy kompetencji tłumaczeniowej, które odnoszą się do wiedzy i umiejętności z zakresu językoznawstwa. Skutkuje to błędami tłumacze-

[15] Por. znaczenie w OED, w którym rzeczownik *action* wskazuje na to, że musi być to proces dyskwalifikacji: „the action of disqualifying or depriving of requisite qualifications" [OED Vol. IV 2001, 828] oraz definicję zarejestrowaną w *Wielkim słowniku wyrazów obcych*: „ukaranie zawodnika lub drużyny zakazem startu w zawodach" [2003, 304].

niowymi, które mogą mieć wpływ na przebieg rywalizacji sportowej, a także utrudnia zrozumienie oraz poprawną interpretację reguł osobom niezwiązanym profesjonalnie z koszykówką (np. uczniom, widzom, dziennikarzom). Należy zatem stwierdzić, że generalnie w przekład tekstów regulujących przebieg gier sportowych nie są angażowani specjaliści, co bez wątpienia jest tendencją negatywną, mającą bezpośredni wpływ na jakość tłumaczenia.

Problem przekładu zasad regulujących przebieg gier sportowych jest nadal aktualny, perspektywiczny i powinien być w dalszym ciągu podejmowany w badaniach translatologicznych zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, w celu opracowania założeń translacji tego osobliwego rodzaju tekstów specjalistycznych, jak i praktycznej, w celu wskazywania najczęściej popełnianych błędów i ich przyczyn.

Bibliografia

Born Joachim. 2009. *Vom Stufenbarren in die Halfpipe. Die deutsche Sportsprache im historischen Wandel*. W: *Flickflack, Foul und Tsukahara. Der Sport und seine Sprache. Thema Deutsch*. T. 10. Red. Burkhardt A., Schlobinski P. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag: 11-33.

Burkhardt Armin, Schlobinski Peter (red.). 2009. *Flickflack, Foul und Tsukahara. Der Sport und seine Sprache. Thema Deutsch*. T. 10. Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich: Dudenverlag.

Dr. James Naismith's Original 13 Rules of Basketball. W: www.usab.com/history/dr-james-naismiths-original-13-rules-of-basketball.aspx [Dostęp 5 V 2019].

FIBA – The International Basketball Association – About us. W: www.fiba.basketball/ [Dostęp 30 VI 2019].

Grasso John. 2011. *Historical Dictionary of Basketball*. Plymouth: Scarecrow Press.

Grimmer Christoph G. 2009. S*portkommunikation in digitalen Medien: Vielfalt, Inszenierung, Professionalisierung*. Wiesbaden: Springer VS.

Hejwowski Krzysztof. 2004. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Jakobson Roman. 1959. *On Linguistic Aspects of Translation*. W: *On Translation*. Red. Brower R.A. Harvard Studies in Comparative Literature. Cambridge, MA: Harvard University Press: 232-239.

Jason Lee W. 2018. *Brand Identity in Sport*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press.

Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej. 2002. Red. Lukszyn J. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Karczewska Dorota. 2001. *O błędach w tłumaczeniu*. W: *Język rodzimy a język obcy – komunikacja, przekład, dydaktyka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego: 129-135.

Kicktionary. Thomas Schmidt. W: *www.kicktionary.de* [Dostęp 2 VI 2019].

Kozłowski Marian. 1993. *Amerykańska koszykówka w słowach, terminach i zwrotach. American Basketball in words, terms and phrases*. Warszawa: Ypsylon.

Naismith James. 1941 (1996). *Basketball. It's origin and development*. University of Nebraska Press, Lincoln and London.

Nida Eugene. 1964. *Toward a Science of Translating*. Leiden: E.J. Brill.

Oficjalne przepisy gry w koszykówkę. 2018. W: www.plk.pl/internalfiles/fckfiles/file/dokumenty/regulaminy2018_19/Oficjalne%20Przepisy%20Gry%20w%20Koszyk%C3%B3wk%C4%99%202018.pdf [Dostęp 10 VI 2019].

Over. W: www.macmillandictionary.com/dictionary/british/over_1 [Dostęp 30 VI 2019].

Praxiswörterbuch Fußball: Englisch-Deutsch-Französisch = Dictionnaire du football : anglais-allemand-français. 2008. München: Langenscheidt. UEFA.

Rains Rob, Carpenter Hellen. 2009. *James Naismith. The Man Who Invented Basketball*. Temple University Press.

Rule Changes Valid as of 1 October 2018. W: https://www.basketball.ca/files/2018-08/official_basketball_rules_changes_effective_as_of_1_october_2018.pdf [Dostęp 15 V 2019].

Simpson John A., Weiner Edmund S.C. (red.) 2001. *The Oxford English Dictionary*. Vol. 3-4. Oxford: Clarendon Press.

Sobczak Michał. 2015. *O potrzebie podjęcia badań prawno-językoznawczych poświęconych tekstom regulującym zasady gier sportowych*. „Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy" t. 8: 129-136.

Sobczak Michał. 2016. *Tłumaczenie Przepisów gry w piłkę nożną pod lupą sędziego-neofilologa*. W: *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatologii*. T. 5: *Język przekładu i komunikacji międzykulturowej*. Red. Kodoniec K., Nawacka J. Olsztyn: Katedra Filologii Angielskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie: 93-103.

Sobczak Michał. 2017. *„Przepisy gry" vs „Spielregeln" – analiza porównawcza z perspektywy przekładowej*. W: *Komunikacja międzykulturowa w świetle współczesnej translatologii*. T. 8: *Literatura – język – kultura*. Red. Kujawska-Lis E., Ndiaye I.A. Olsztyn: Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie: 115-126.

Sobczak Michał, Pankanin Emilia. 2017. *Socjologiczno-lingwistyczne zagadnienia przekładu „Przepisów gry w piłkę nożną"*. „Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne" nr 7: 135-145.

Solid Color. W: www.businessdictionary.com [Dostęp 12 VI 2019].

Substitute W: www.lexico.com/en/definition/substitute [Dostęp 30 VI 2019].

Szujecki Krzysztof. 2018. *Historia sportu w Polsce: 1805-2018*. Kraków: Biały Kruk.

Taborek Janusz. 2014. *Das Wörterbuch der Fußballsprache: Polnisch-Russisch-Englisch-Deutsch*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

Taborek Janusz, Tworek Artur, Zieliński Lech. 2012. *Sprache und Fußball im Blick linguistischer Forschung*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

Tworek Artur. 2000. *Język sportu – próba definicji (analiza języka polskiego i niemieckiego)*. W: *Język a komunikacja 1. Język trzeciego tysiąclecia*. Red. Szpila G. Kraków: Tertium 331-340.

Wehlen Rainer. Duden. 1976. *Regeln und Sprache des Sports I*. Bibliographisches Institut.

Where Basketball Was Invented: The History of Basketball. W: www.springfield.edu/where-basketball-was-invented-the-birthplace-of-basketball [Dostęp 3 V 2019].

Wielski słownik wyrazów obcych. 2003. Red. Bańko M. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Zmiany w oficjalnych przepisach gry w koszykówkę. W: www.sedziowanie.pzkosz.pl/internalfiles/fckfiles/file/pliki/SEDZIOWIE/Zmiany%20w%20Oficjalnych%20Przepisach%20Gr%20y%20w%20Koszyko%CC%81wke%CC%A8%20FIBA%202018.pdf [Dostęp 10 VI 2019].

Kontakt z Autorami:
emilia.pankanin@op.pl
sobe@wp.pl